

משמר
החינוך
הממלכתי

תוכנית החירום למאבק בהקצנה במערכת החינוך

מחאה ענקית מול התיכון שהשעה תלמיד שהניח תפילין | תיעוד

👍 49

79

אברהם לנדסברג • כח שבט ה'תשפה (26.02.25)

תפילין על ראש

בן גביר משתמש ב"מחאת התפילין" כדי לפגוע בחינוך הממלכתי, וקיש מפקיר את המורים

למחאה מול תיכון אהל שם אין קשר לזהות היהודים התלמידים, מדובר במתקפה מאורגנת. מול שרים לאנשי החינוך ולהורים אין אלא להגן על הערכים

תיכון אהל שם ברמת נ. בתיכון אישרו עמדת תפילין בביה"ס, אך כן תהו על עמדה נוספת הם ספגו קללות אכזריות

אור קשתי + הארץ שלי

לעקוב

איתמר בן גביר
@itamarbengvir

גאה בהנהגה הצעירה של עוצמה יהודית, וגאה ברכז שלנו שערך מבית הספר רק בגלל שרצה להניח תפילין אשריך שנתפסת על דברי תורה. תמשיך לייצג אותנו בעוצמה, יהודית!

ישי נגד מנהל התיכון כות להניח תפילין בכל ישראל תישמר

שר החינוך מציג מצב שבו כביכול מנהל בית הספר תלמידים להניח תפילין בבית הספר • מערייט ל איסור להניח תפילין בבית הספר 'אהל שם',

תוכן עניינים:

- 4 א. תקציר
- 5 ב. הקדמה
- ג. המותר והאסור בחינוך הממלכתי:
- 7 מדיניות מול מציאות
- ד. מה יוצר את הפער בין המדיניות לבין המציאות בשטח?
- 14 ה. כיצד ניתן לשרטט מחדש את הגבולות הערכיים של החינוך הממלכתי?
- 16 ו. מה אפשר לעשות בשטח כדי להתחיל לתקן?
- 19 ז. סיכום
- 23

תחקיר וייעוץ מקצועי: אברהם אייזן

כתיבה: איתמר קרמר

עריכה: אילון טוהר

עיצוב: עדי רמות

תאריך: מאי 2025

צילום תמונות בשער: (1) Dan / Israel Press and Photo Agency (I.P.P.A.)

Hadani collection, National Library of Israel / CC BY 4.0

(2) Danny-w | wikimedia.org (3) ארנה אורג

"תוכנית החירום למאבק בהקצנה במערכת החינוך" עוסקת במשבר שבו נתונה מערכת החינוך הממלכתית בישראל על רקע מחלוקות חוזרות ונשנות, סביב שאלת גבולות השיח הערכי והפוליטי בבתי הספר. דוגמאות לכך כוללות ביטול מפגשים עם דוברים חיצוניים בעקבות לחץ ציבורי או פוליטי, או "עליהומים" בהובלת גורמים פוליטיים נגד מנהלי בתי ספר, בשל אירועים מקומיים כמו הנחת תפילין בתחומי בית הספר. אירועים אלו מדגישים מחד גיסא את העדרם של נהלים ברורים, ויוצרים מאידך גיסא מערכת לחצים על מנהלי בתי הספר, שנאלצים לפעול תחת איומים מצד גורמים פוליטיים ותקשורתיים.

המסמך מבקש לשמש מדריך מעשי לצוותי חינוך, הנהגות הורים ומשרד החינוך, בנוגע לגבולות השיח בחינוך הממלכתי. הוא סוקר את הפער בין המדיניות הפורמלית - שמעוגנת בחוק חינוך ממלכתי ובחוזרי מנכ"ל - לבין המציאות בשטח, שבה מופעלים לחצים להפוך את מערכת החינוך לזירה של חינוך לאומני וחד־צדדי. הפער בין המדיניות למציאות נובע בעיקרו ממערכת חינוך מבוזרת מדי, מפוליטיזציה גוברת ומהיפוך מושגים שבמסגרתו ערכים ליברליים מוצגים כ"קיצוניים".

במענה לכך, המסמך מציע שרטוט מחודש של גבולות החינוך הממלכתי אשר יכלול את חיזוק הערכים הדמוקרטיים וההומניסטיים, סובלנות לשוני, ואיסור על הסתה ועל גזענות. בחלקו השני, מוצגים צעדים פרקטיים לדרגים השונים:

- **משרד החינוך:** הטמעת מסקנות ועדות עבר, גיבוי צוותים חינוכיים והבטחת סטנדרטים אחידים למימוש ערכי החינוך הממלכתי
- **הנהלות בתי ספר:** הגדרת חזון ברור, קביעת כללים לשילוב גורמים חיצוניים, תוך עמידה בנהלים קיימים וניהול שיח פתוח עם קהילת בית הספר.
- **הורים וקהילה:** פעולה אקטיבית כשותפים במאבק לשמירה על אופיו של החינוך הממלכתי

חינוך לערכים כמו שוויון, חירות וסובלנות אינו רק מותר אלא הכרחי, ויש להגן על זכותם של אנשי ונשות חינוך לפעול בהתאם לחוק ולמצפון - גם מול לחצים פוליטיים.

ב. הקדמה

ברבעון הראשון של שנת 2025 לבדו נרשמו בבתי ספר ממלכתיים האירועים הבאים: מנהל תיכון ברמת גן עבר שיימינג לאחר שדרש מתלמיד להקפיד על נהלי בית הספר בבואו להניח תפילין; תיכון בצור הדסה ביטל מפגש עם סופרת משום שפרסמה בחשבונותיה הפרטיים ברשתות החברתיות תכנים פוליטיים ביקורתיים; ותיכון בחיפה ביטל את הזמנתה של דוברת ערבייה בלחץ קבוצות ימין. כל אחד מהאירועים הללו - לצד רבים אחרים, שזכו לבולטות תקשורתית פחותה - העלה בחריפות את השאלה: אילו גורמים זכאים להיכנס לתוך כותלי בתי הספר ואילו לא. או בניסוח אחר, מה נמצא בתוך גדרי החינוך הממלכתי ומה לא.

מדובר בסוגיה חשובה מאין כמותה, אך הדיון הציבורי העקרוני שהיה צריך להתקיים על אודותיה נבלע בהמולה התקשורתית הרגעית שהאירועים הללו יוצרים. יתרה מכך: כדי להשקיט את ה"שערורייה", נוצר מיד שיח של "כיבוי שריפות" שנועד לאזן בין הורים מודאגים, תלמידים מבולבלים, ולא פעם גם גורמים קיצוניים שפועלים במכוון כדי להלהיט את הרוחות. אחרי שהרגיעה מושגת, השיח הציבורי נודד למשבר הבא, וחוזר חלילה. כתוצאה מכך הדיון העקרוני בסוגיה נותר חסר ומוטה.

מי שנלכדו בכל המקרים הללו בין הפטיש לסדין - בין המחאות הקולניות מבחוץ לבין הניסיון להפגין דוגמה אישית כלפי התלמידים; בין הרצון למלא נאמנה את המחויבות החוקית לחוק החינוך הממלכתי לבין הפגיעה במוגנות הצוות החינוכי - היו מנהלי בתי הספר. החריפה את המצב עוד יותר העובדה שאין כיום פרוטוקול מובנה או "הוראות הפעלה" כלשהן, המסדירים את הפרקטיקה של הזמנת אורחים מן החוץ לבתי הספר הממלכתיים. התוצאה היא שהמנהלים, שלא יכלו לצפות מראש את המשבר שלתוכו פסעו, נאלצו להגיב אליו מעמדת נחיתות ובתנאים קשים, כאשר מה שמנחה אותם הוא החשש המובן מהוקעה ציבורית ומנזק למוניטין, וכל זאת תחת עין בוחנת וחשדנית של הקהילה ושל התקשורת.

את המצב הזה יש לשנות.

המסמך הנוכחי נועד לשמש מדריך עבור כלל הגורמים הרלוונטיים - בראשם מנהלי ומנהלות בתי הספר, ולצדם גם המורים והמורות, ההורים והדרג הניהולי במשרד החינוך - על מנת להיטיב להתמודד עם המאבק המתחולל בימים אלה על גבולות השיח החינוכי והערכי בחינוך הממלכתי, ועם אווירת ההקצנה והצנזורה המאיימת לשנות את דמותו הערכית.

תחילה, נציג את המדיניות הרשמית - המעוגנת בחוק, בתקנות ובחוזרי המנכ"ל - המבססת את ערכי הדמוקרטיה הליברלית ואת הערכים ההומניסטיים בהם חינוך לשוויון, לסובלנות ולשלום; ולעומתה, את המתרחש בפועל - ניסיונות לדחוק את הערכים הדמוקרטיים והליברליים מחד גיסא, וקידום של ערכים לאומניים, אתנוצנטריים ומדירים מאידך גיסא. בהמשך, ננסה להבין מאין נובע הפער הבלתי נסבל בין השניים. ולבסוף, נציע קווים מנחים ודרכי פעולה עבור הדרגים המקצועיים בבואם לדון בסוגיות שנויות במחלוקת וכן בכל הנוגע לזהות הגורמים מבחוץ הרשאים להיכנס בשערי בתי הספר. אנחנו מקווים שהמסמך יסייע לגשר על הפערים בין המדיניות הרשמית לבין המתרחש בפועל, ויאפשר למערכת החינוך להגשים את מטרותיה על פי חוק חינוך ממלכתי.

החותר והאסור בחינוך הממלכתי: מדיניות מול מציאות

גבולות השיח החינוכי והערכי בבתי הספר הממלכתיים נגזרים הן מהחקיקה במדינת ישראל והן ממדיניות משרד החינוך, המוסדרת בתקנות, בחוזרי מנכ"ל ובהנחיות מקצועיות. כפי שנראה בעמודים הבאים, המדיניות הפורמלית של משרד החינוך מצהירה על מחויבות לערכים דמוקרטיים-ליברליים ולתפיסת היהדות כתרבות, ובד בבד היא נועדה לאפשר למנהלים ולמורים חופש פעולה במגבלות מסוימות ואף לעודד אותם לעסוק בנושאים שנויים במחלוקת. בפועל, המדיניות הזאת לא מיושמת. צנזורה עצמית וחיצונית, לחצים על דרגי חינוכיים, תפיסות אנטי-ליברליות של הדרג הפוליטי - כל אלה, הלכה למעשה, מקעקעים אותה.

נציג כעת ארבע מחלוקות עיקריות, שהן למעשה ארבע זירות שונות בתחום החינוך שבהן הערכים הדמוקרטיים והליברליים של החינוך הממלכתי נתקלים בניסיונות לקעקע אותם.

1. מה הם ערכי היסוד של החינוך הממלכתי

מה מוסדר פורמלית?

העקרונות המכוננים שעל פיהם בתי הספר הממלכתיים נדרשים לפעול, מוסדרים בראש ובראשונה בחוק חינוך ממלכתי (1953), וכן במגילת העצמאות שעליה החוק מתבסס (החינוך הממלכתי נועד, בין היתר, "להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל", לשון החוק). החוק מציין בהגדרת תפקידו של החינוך הממלכתי מטרות שאינן רק פדגוגיות אלא גם ערכיות וזהותיות:¹ הן כוללות, מחד גיסא, "ללמד את תורת ישראל, תולדות העם היהודי, מורשת ישראל והמסורת היהודית", ומאידך גיסא גם "לפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך

¹ בשל אופיו הנפיץ, החוק שונה שמונה פעמים מיום חקיקתו בשנת 1953: תש"ס, תשס"ד, תשס"ו, תשס"ז, תשע"ג, תשע"ח (3 תיקונים).

לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים".² דואליות זו היא פועל יוצא של ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית.

מה קורה בפועל?

למרות הוראות החוק המפורשות, לאורך השנים חלה התרופפות במחויבותה של מערכת החינוך הממלכתית לערכי הליבה שלה, ומעת לעת אף מתרחשות מתקפות מכוונות עליהם. לכך תורמים גורמים בדרג הפוליטי שמנסים לחתור תחת קונצנזוס הישראלי סביב מגילת העצמאות ולדחוק את הערכים הדמוקרטיים והליברליים מפני לאומיות מדירה וזהות יהודית בגרסתה האורתודוקסית בלבד. עדות עכשווית לכך ניתן למצוא בדרישותיו של יו"ר מפלגת נעם, סגן השר אבי מעוז, לפקח על התוכניות החיצוניות בבתי הספר, המאושרות בסל הגפ"ן,³ תוך שהוא מזהיר מפני "הארגונים הפרוגרסיביים" שהשתלטו, לדבריו, על מערכת החינוך.⁴

מעוז לא לבד. ח"כ גלית דיסטל-אטבריאן, שעומדת בראשות ועדת משנה "לחיזוק לימודי הגות יהודית במערכת החינוך", הזהירה מפני "הזחילה של ארגוני שמאל קיצוניים ורפורמיים לתוך הכיתות של ילדי ישראל".⁵ שר האוצר בצלאל סמוטריץ' הצהיר בעבר כי אם ההורים בישראל רוצים לקבל את ילדיהם "שטופי מוח פרוגרסיבי, חסרי זהות לאומית, אישית ומגדרית, נעדרי ערכים ומנותקים מזהותם ושוורשיהם היהודיים", מוטב שישלחו את הילדים לחינוך הממלכתי

² כחלק מהמחלוקת האידיאולוגית סביב הצביון הערכי הרצוי של החינוך הממלכתי, במשך השנים הוקמו מספר ועדות מקצועיות שניסו להתוות את מדיניות המשרד בנושאים כמו זהות, אזרחות ומורשת יהודית. שתי הבולטות שבהן הן ועדת שנהר (1994), שעסקה בהנחלת המורשת היהודית בחינוך הממלכתי, וועדת קרמינצ'ר (1996), שעסקה בהקניית חינוך דמוקרטי ובפיתוח אזרחות פעילה בקרב התלמידים והתלמידות. הדרג המקצועי במשרד החינוך אימץ את המלצות שתי הוועדות, וראה בהן את הבסיס לעיסוק בזהות היהודית והדמוקרטית בחינוך הממלכתי.

³ "התוכנית לגמישות הניהולית במערכת החינוך" (תוכנית גפ"ן - גמישות פדגוגית ניהולית) נועדה להעצים את הניהול העצמי של כל מוסד ולהרחיב את סמכויות מנהלי בתי הספר. התוכנית מכוננת מאגר של תוכניות מאושרות המופעלות על ידי גורמים חיצוניים, שממנו מנהלי בתי הספר יכולים לבחור לתוכנית הלימודים שלהם.

⁴ כך למשל, מעוז יצא נגד "הכיבוש" של משרד החינוך בידי השמאל, התריע מהסללת פעוטות ל"אג'נדות פוסטמודרניות קיצוניות", והאשים את המטה לחיים משותפים במשרד החינוך כי הוא דוחף "להתבוללות לאומית במדינת ישראל". ראו: "ח"כ אבי מעוז: 'סכנה מרחפת מעל ראשיהם של תלמידי ישראל'". ערוץ 7, 1 בספטמבר 2022.

⁵ יוני קמפינסקי, "ח"כ גלית דיסטל-אטבריאן לערוץ 7: גילינו שמשרד החינוך החליט להכחיד את הזהות של תלמידי ישראל", ערוץ 7, 30 במרץ 2025.

(ה"חילוני", כלשונו).⁶ כל ההצהרות האלה הן בגדר ניסיון של פוליטיקאים קיצוניים לסמן ערכים כמו שוויון, סובלנות או שלום, כאג'נדה זרה ש"חדרה" לתוך מערכת החינוך - אף שערכים אלה אמורים להיות כאמור מעמודי התווך שלה.

בנוסף ללחצים המגיעים מהדרג הפוליטי, ניתן לזהות גם קבוצות לחץ הפועלות בניסיון להשפיע על צביונם הערכי והזהותי של בתי הספר הממלכתיים. האמצעים שלהן מגוונים: החל מהקמת דוכנים להנחת תפילין⁷ וכלה בהכנסת שיעורי תפילה ומסורת שלא במסגרת המקצוע "תרבות יהודית ישראלית".⁸ בד בבד, מתנהל קמפיין מתמשך בתקשורת ובזירה הציבורית בכלל נגד "התפיסות הפרוגרסיביות" ה"פושות" במערכת החינוך.⁹

ובעוד שבידם האחת גורמי הימין הללו נאבקים בהכנסת ארגונים המחנכים לערכים דמוקרטיים וליברליים, בידם השנייה הם דוחפים להרחבת שעות הלימוד המוקדשות ליהדות אורתודוקסית, ולהכנסת ארגונים נוספים המזהים עם ערכיהם. כתוצאה מכך, החינוך הממלכתי נתון במגננה מתמשכת מפני כוחות שונים הפועלים על מנת לשכתב את ערכיו לכיוון פחות דמוקרטי, ליברלי והומניסטי.

2. מהו חינוך יהודי

מה מוסדר פורמלית?

התפיסה הרשמית שאומצה על ידי משרד החינוך בתחום הזהות היהודית והוראת היהדות נוסחה ברוח מסקנות ועדת שנהר (1994), שהוקמה בדיוק לשם כך. הוועדה קבעה, בקצרה, כי מדיניות משרד החינוך בתחום הנחלת הזהות היהודית בבתי הספר הממלכתיים צריכה לשלב בין היכרות מעמיקה עם המסורת היהודית

⁶ גיא עזרא, סמוטריץ': "ילדים רדודים, מבולבלים, חסרי זהות", סרוגים, 26 ביולי 2022.

⁷ אור קשתי, "חדרי תפילין, בבתי ספר ממלכתיים, בריכוזים חילוניים. כן, מה שאתם שומעים", הארץ, 29 בינואר 2025. בכתבה מסוקרים בהרחבה מאבקים להנחת תפילין בתוך שטחי בית הספר (קרית החינוך דרור בלב השרון, אוסטרובסקי ברעננה) ומחוצה לו (גימנסיה הרצליה בתל אביב).

⁸ ראה דיון בדבר פעילות תורנית בקרית החינוך דרור בוועדת החינוך של מועצה אזורית לב השרון מיום 13 בינואר 2025.

⁹ תפיסה זו מתבטאת בין היתר בשורה של תחקירים שבהם מוצגת טענה לפיה מערכת החינוך מנסה להחדיר "תפיסות פרוגרסיביות" לתלמידי ישראל, ראו למשל יצחק אבוחצירה, הסחר בחינוך: ההשתלטות של ארגוני השמאל על מערכת החינוך בישראל, ערוץ 14, 4 בדצמבר 2022. כחלק מאותו קמפיין מתוזמר ניתן לראות גם את הכתבה של עובד בהרב, ארגוני שמאל רדיקליים פועלים שנים רבות במערכת החינוך במסווה של דמוקרטיה, ערוץ 7, 2 בדצמבר 2022.

על גווניה לבין הנחלה של תפיסה ביקורתית, רלוונטית ומשמעותית הנוגעת לאתגרי חייו של התלמיד.¹⁰

מדיניות זו עוגנה בחוזרי המנכ"ל של משרד החינוך שיצאו בשנת 2008 (3.1-3.4), ושעודכנו בשנת 2019. עקרונות המדיניות, שעליהם מתבססת פעילות המשרד בתחום הנחלת התרבות היהודית-ישראלית בבתי הספר הממלכתיים, באים לידי ביטוי מובהק בהוראת קבע 0215 מיום שישה במאי 2019, שבה נכתב: "מטרת העיסוק בנושא היהודי היא לגרום לכך שהמורשת היהודית תהיה נכס בעל ערך מיוחד, ללא הבדל רקע והשקפת עולם. העיסוק בנושא מבליט את המשותף לחברה הישראלית במורשתה היהודית, תוך מתן יחס של דרך ארץ למגוון הרחב של הדעות המרכיבות אותה". בנוסף, בחוזר מנכ"ל נקבע כי החינוך לזהות יהודית צריך להתמקד גם ביהדות כתרבות, "שלא על בסיס אמונה וללא קיום מצוות".

מה קורה בפועל?

למרות הניסיונות של הדרג המקצועי לשמור על צביונם הפלורליסטי של לימודי היהדות במערכת החינוך, לאורך השנים שולבו בעיקר פעילויות שיזמו עמותות בעלות זיקה אורתודוקסית בלעדית. אחד הגופים הבולטים המעודדים אינדוקטרינציה לערכים אתנוצנטריים ומדירים הוא האגף לתרבות יהודית, המממן תוכניות רבות בתחום הזהות היהודית בבתי הספר הממלכתיים. האגף - שבתחילת דרכו פעל תחת משרד החינוך ובמשך השנים עבר לחסות בצלם של משרדים ממשלתיים אחרים (כיום הוא נמצא תחת המשרד למשימות לאומיות, שבראשו עומדת השרה אורית סטרוק)¹¹ - נהנה מתקציבים שהועברו לידיהו במסגרת הכספים הקואליציוניים, ולפיכך פעילותו נתונה להשפעה פוליטית רבה ולפיקוח פדגוגי מועט.¹²

האגף מאויש באנשים האמונים על סיעת הציונות הדתית. את התפיסה האידיאולוגית הניצבת בבסיס פעולותיו היטיב לבטא מנהלו, הרב איתאל בר לוי,

¹⁰ הוועדה קבעה בין היתר כי דרושה "החזרת האחריות לחינוך לחברה ולקהילה שמקרבן באים התלמידים. [...] בית הספר צריך לעודד את הציבור החילוני לגונוי לבטא את ערכיו, לפתח את תרבותו, לבקר את הישגיו ולהיפגש עם הדור הצעיר שלו. הוועדה סבורה שיש לנקוט במדיניות פעילה שתהפוך את תרבות עם ישראל ותולדותיו למרכיב בעל משמעות חיונית ולא מנכרת בבניית זהותו העצמית של הצעיר החילוני" (שנהר, 10, 13).

¹¹ ראו החלטת ממשלה 137 מיום 19 בפברואר 2023.

¹² להרחבה על פעילותו השנויה במחלוקת של האגף לתרבות יהודית, ראו את כתבתו של גיא אסיף, שיעורי דת וחלוקת כספים וג'ובים למקורבים: מה קורה באגף שאמור היה לחבר אותנו ליהדות? Ynet, 16 במאי 2025.

בעת כניסתו לתפקיד בשנת 2015: "לעתים בחינוך הפורמלי יכולות ההשפעה קטנה בשל התנגדויות ונסיבות שונות, אבל אנחנו באים ממקום וולונטרי בלתי פורמלי שבו יכולת ההשפעה שלנו על נשמות התלמידים ענקית. [...] ברור לנו שיש הרבה גופים עם ישות עצמית, אבל אנחנו מבקשים להוביל לחיבור זרועות תחת כותרת הגג של האגף לתרבות תורנית".¹³ סיפורו של האגף ממחיש, בקליפת אגוז, כיצד גורמים הפועלים במערכת החינוך בתחום החינוך היהודי מקדמים גישה ההפוכה בתכלית לגישה הפלורליסטית - זו שאמורה, על פי המדיניות הרשמית, להנחות את הוראת הזהות היהודית בחינוך הממלכתי.

3. כיצד לשלב תכנים חיצוניים בבתי הספר הממלכתיים

מה מוסדר פורמלית?

מוקד נוסף של מחלוקת הוא הכנסת גורמים חיצוניים לבתי הספר, בין אם במסגרת הרצאות חיצוניות, השתתפות בפעילויות שונות או הזמנת ארגונים הפועלים במסגרת תוכנית לימודים נוספת (תל"ן) או תקציב הגפ"ן של בית הספר. סוגיה זו יצרה התנגשויות אידיאולוגיות רבות לאורך השנים: החל מסערות סביב אירוח ארגונים כמו "פורום המשפחות השכולות" ו"שוברים שתיקה" וכלה בהרצאותיהם של סופרים ואנשי רוח שהתבטאו נגד מדיניות הממשלה. בשנת 2018 אושר תיקון לחוק חינוך ממלכתי שהעניק לשר החינוך סמכות למנוע כניסה לבתי הספר מארגונים ומאנשים הפועלים להעמדה לדין של חיילי צה"ל בחו"ל או מקדמים הליכים מדיניים נגד ישראל (חוק "שוברים שתיקה").

מה קורה בפועל?

עצם חקיקת החוק יצרה אפקט מצנן - היא השרתה אווירה של חשש בקרב ארגונים ומרצים שמא דבריהם יתפרשו באופן שעלול להביא למניעת כניסתם לבתי הספר. זה כשלעצמו איננו עולה בקנה אחד עם מטרות החינוך הממלכתי המוגדרות בחוק ולפיהן הוא נועד לחנך בין היתר לחשיבה ביקורתית ולזכויות אדם. זאת ועוד, בעוד שהחוק מגדיר בבירור מהם גבולות הגזרה שמצדיקים פסילת מרצים מן החוץ, גורמים בשטח פועלים על דעת עצמם להרחיב את ההגדרה הזו ולמנוע את כניסתם של כל מי ש"חשודים" בעמדות ביקורתיות מדי - כפי שבא

¹³ אורלי הררי, "השפעה ענקית על נשמות התלמידים", ערוץ 7, 11 במרץ 2015.

לידי ביטוי למשל בביטול הגעתה של הסופרת שהם סמיט לתיכון אור־ברנקו וייס בצור הדסה בתחילת 2025.¹⁴

4. איך להתבטא בנושאים פוליטיים בכיתות

מה מוסדר פורמלית?

סוגיה נוספת המעוררת מחלוקת ציבורית נוגעת לעצם קיומו של דיון פוליטי על ידי המורים והמורות עצמם. אחד המקרים הבולטים שהציפו את המחלוקת היה פרשת אדם ורטה - מורה לפילוסופיה ולמחשבת ישראל בבית הספר אורט בטבעון שפוטר בעקבות טענותיה של אחת מתלמידותיו, ספיר סבח, שלפיהן הוא הביע עמדות שמאלניות חד־צדדיות והטיל ספק במוסריות של צה"ל. בעקבות הפרשה, שר החינוך דאז שי פירון הורה על הקמת ועדת מתוקי (2014), שנועדה להגדיר אחת ולתמיד את גבולות השיח החינוכי בנושאים שנויים במחלוקת. בהתבסס על המלצות הוועדה, משרד החינוך פרסם חוזר מנכ"ל ובו הוא "מדגיש את האיסור לפגוע בלגיטימיות של מדינת ישראל ומוסדותיה הממלכתיים", אך מאפשר לבקר את המדינה בגבולות מסוימים.¹⁵

החוזר עיגן לא רק את הזכות, אלא אף את החובה של צוותי ההוראה לעסוק בחינוך פוליטי, ובלבד שהדבר נעשה תוך ביסוס עובדתי מנומק ותוך הצגת העמדות המנוגדות. לצד זאת, הודגש כי שמורה למורה הזכות להחליט כיצד לממש חובה זו במסגרת עבודתו. עוד נקבע כי מורים רשאים להביע את עמדותיהם ואף למתוח ביקורת על מוסדות המדינה, ובלבד שיקפידו לייצג עמדות אחרות באופן הוגן, יאפשרו לתלמידים להביע דעות שונות משלהם, וימנעו מהבעת ביקורת שעלולה לפגוע בתלמידים או לבטא דה־לגיטימציה למגזרים מסוימים, למדינה, למוסדותיה או לאופייה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

¹⁴ שירה קדרי־עובדיה, "בית הספר ביטל מפגש עם הסופרת שהם סמיט בשל התבטאותה נגד המלחמה", הארץ, 13 בינואר 2025.

¹⁵ חוזר מנכ"ל זה התייחס גם לתכנים חיצוניים בבתי הספר, וקבע כי "לא תותר כניסתם של גורמים חיצוניים ודוברים חיצוניים שיש בפעילותם, בין היתר, לעודד גזענות, אפליה, הסתה, קריאה לאלימות, תעמולה מפלגתית שלא בהתאם להנחיות חוזר המנכ"ל בעניין זה ושיח הפוגע בלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. כמו כן, לא תותר כניסתם של דוברים שעברו עברה שיש עמה קלון או של גוף הפועל בניגוד לחוקי מדינת ישראל או של גוף שיש בפעילותו לערער על עצם הלגיטימיות של גופים ממלכתיים (כגון צבא ההגנה לישראל ובתי המשפט)".

בעוד שהמסגרת החוקית מאפשרת למורים ולמורות להביע את עמדותיהם האישיות ולחשוף את התלמידים לשיח פוליטי - ואף מעודדת אותם לכך - החשש מהתגובות בקהילת בית הספר, ובמקרי קיצון גם מעליהם ציבורי מתוזמר, מונע מהם לא פעם לעשות כן. האווירה הציבורית, היונקת מהתבטאויות הדרג הפוליטי, נמצאת אפוא בקונפליקט עם נהלי משרד החינוך, מערערת על מעמד הנהלים הללו, ויוצרת אקלים שבו הצוותים החינוכיים נמנעים מהבעת עמדות ומקיום דיון משמעותי בנושאים שנויים במחלוקת. לעתים מזומנות הם אפילו לא מודעים לזכותם המפורשת לעורר דיון שכזה. הנפגעים העיקריים הם התלמידים, משום שנמנעת מהם כתוצאה מכך האפשרות לחינוך לחשיבה ביקורתית, לאזרחות פעילה, להתמודדות עם מגוון נקודות מבט ולחיכוך עם דעות שונות משלהם.

מה יוצר את הפער בין המדיניות לבין המציאות בשטח?

מהתיאור שפרשנו מצטייר פער חריף בין המדיניות הפורמלית, המאפשרת חופש פדגוגי בגבולות מוגדרים ומעניקה חשיבות יתרה לערכים הדמוקרטיים והליברליים של החינוך הממלכתי, לבין המצב בשטח, שבו ערכים אלה נדחקים לשוליים והחופש הפדגוגי הולך ומצטמצם. הפער הנדון נובע ממספר גורמים מרכזיים:

1. ריבוי לחצים על מנהלי בתי הספר

מבנה מערכת החינוך מתאפיין בריבוי בעלי עניין, פיצול סמכויות והיעדר גיבוי מוסדי חד־משמעי. ריבוי הגורמים בסביבה החינוכית נובע מהמעורבות הגבוהה של הרשויות המקומיות ושל רשתות החינוך, מחדירת גופים פוליטיים למערכת החינוך, ומפיצול סמכויות ממשרד החינוך - קרי, העברת גופים שפעלו תחתיו בעבר למשרדים ממשלתיים אחרים כאתנן פוליטי, כפי שקרה כאמור לאגף לתרבות יהודית. במסגרת הדינמיקה הזאת, של ריבוי בעלי עניין בעלי אינטרסים סותרים ובכללם פעילים וארגונים פוליטיים שכל תפקידם הוא לעורר מהומות, הגורמים הקולניים ביותר הם פעמים רבות גם המשפיעים ביותר. התוצאה: מנהלי בתי הספר נאלצים לתמרן בין דרישות סותרות של משרד החינוך, רשויות מקומיות, רשתות חינוך, הורים, קהילה וגורמים אינטרסנטיים, מבלי ליהנות מהגנה ברורה או מתמיכה עקבית מצד הממסד. מצב זה מחליש את יכולתם להפעיל את החופש הפדגוגי שהחוק מבטיח להם, ומעמיד אותם מול מערכת מאיימת של לחצים. חוסר הוודאות הזה מוביל לא אחת להתגוננות יתר ולזהירות, ולעתים אף לשיתוק בפעולה החינוכית - קל וחומר כאשר מדובר בנושאים רגישים ושנויים במחלוקת.

2. הטיה אנטי-ליברלית

המציאות המתוארת בסעיף הקודם מסלימה עוד יותר בשל תהליך נוסף שתפס תאוצה בעשור וחצי האחרונים - יחס כפול לערכי היסוד של החינוך הממלכתי. במסגרת התהליך הזה, ערכים דמוקרטיים - כגון שוויון, זכויות אדם ושלווה - מוצגים יותר ויותר כחלק מאג'נדה פוליטית פסולה ("שמאלנית"), בעוד שתכנים לאומיים, דתיים או אתנוצנטריים מוצגים כניטרליים וכטבעיים, גם כאשר הם נושאים אופי אידיאולוגי מובהק. נוצר כך אקלים של רדיפה נגד מורים ומנהלים המבקשים לעסוק בערכים הדמוקרטיים שעוגנו במפורש בחוק החינוך הממלכתי.

ובעוד שבמערכת החינוך הממלכתית כל שיח ערכי נבחן בזכויות מגדלת, בבתי הספר הממלכתיים־דתיים והחרדיים מתקיימת במקרים רבים באין מפריע הטפה אידיאולוגית ואף מפלגתית מוצהרת - מה שמעצים את חוסר האיזון הבסיסי.

3. פוליטיזציה יזומה ומתוזמרת

על גבי התהליכים הללו, התפתחה בשנים האחרונות מגמה חדשה של פוליטיזציה יזומה ומאורגנת של המרחב החינוכי, שבמסגרתה גופים פוליטיים, עמותות ואקטיביסטים מאיימים, מהלכים אימים ותוקפים צוותים חינוכיים הפועלים בהתאם לערכי החינוך הממלכתי. מקרים שאירעו בתקופה האחרונה - כמו "פרשת" הנחת התפילין בתיכון אהל שם ברמת גן שתודלקה ולובתה על ידי מפלגת עוצמה יהודית וארגון "מאירים" הפוליטי - מצביעים על כך שלא מדובר עוד בלחצים אקראיים של גורמים קהילתיים, אלא במתקפה פוליטית מכוונת ומאורגנת, שמטרתה ליצור אווירה של פחד ולגרום להנהלות בתי הספר ולמורים להימנע ביודעין מכל עיסוק בנושאים הנתפסים כליברליים. מצב זה מותיר את הצוותים החינוכיים חשופים ופגיעים במיוחד, ללא מערך תמיכה מוסדי, והוא מעודד צנזורה עצמית חריפה והימנעות מיוזמות חינוכיות בנושאים שנויים במחלוקת.

כיצד ניתן לשרטט מחדש את הגבולות הערכיים של החינוך הממלכתי?

מכלול הבעיות שהצגנו - עמימות ביחס לנהלים הקיימים, אווירת הרדיפה וההסתה כלפי אנשי ונשות חינוך, דחיקת הערכים הדמוקרטיים ליברליים מחד גיסא ועידוד החינוך ללאומנות מדירה מאידך גיסא - קשורות בטבורן זו לזו; הן מבטאות את הכרסום המתמשך בממלכתיות הישראלית בכלל ובחינוך הממלכתי בפרט. נוכח המציאות המתוארת לעיל, נדרש לשרטט מחדש את הגבולות הערכיים של החינוך הממלכתי. אלה העקרונות שאנו מציעים:

ערכי הליבה המוגדרים בחוק חינוך ממלכתי צריכים לשוב ולשמש כמצפן הערכי של בתי הספר הממלכתיים. זאת, במקום התפיסה הכוזבת שלפיה אין לחינוך הממלכתי צביון עצמאי העומד בפני עצמו, אלא הוא סך כל הלחצים שמפעילים הגורמים הפוליטיים הנמצאים באותו הרגע בשלטון. המשמעות היא שהחינוך הממלכתי צריך לדבוק במחויבותו לעקרונות מגילת העצמאות: לערכים דמוקרטיים והומניסטיים, לשוויון זכויות, לחיזוק יכולת הביקורת והמחשבה העצמאית של התלמידים והתלמידות, לעידוד סובלנות ושוויון כלפי הקבוצות השונות בחברה הישראלית, וכן להכרת התרבות, ההיסטוריה, המורשת והמסורת הייחודיות להן - ככתוב בחוק. בהתאם, תכנים חינוכיים ברוח זו לא צריכים להינתן כגחמה אישית של מנהל בית הספר, אלא להיות חלק אינטגרלי מהמטרות המוצהרות של כלל בתי הספר הפועלים תחת החינוך הממלכתי.

אין מקום לגזענות, לאפליה או להסתה לאלימות ולטרור. הרצון לשמור על שיח פלורליסטי ועל מגוון דעות בבתי הספר מעמיד את החינוך הממלכתי בפני "פרדוקס הסובלנות", הדין בשאלה האם צריכה להתקיים סובלנות כלפי חוסר סובלנות. התשובה לכך צריכה להיות שגזענות, לאומנות ועליונות יהודית, הסותרות את ההוראות המפורשות של חוק חינוך ממלכתי, משמשות כקו אדום בוהק - ועליהן להישאר מחוץ לגדרי בתי הספר. שרטוט גבולות השיח סביב ערכי החינוך הממלכתי פירושו, בין היתר, שחבר הכנסת איתמר בן גביר, שהורשע בעבר בעבירות של תמיכה בארגון טרור והסתה לגזענות, לא יוכל להיכנס לבתי הספר הממלכתיים, אך אין כל מניעה להכניס פעילים ודוברים בעלי עמדות מעוררות מחלוקת, כולל מי שיש להם ביקורת על הממשלה.

כיבוד אורחות חייהם של התלמידים והתלמידות. בבתי הספר הממלכתיים לומדים זה לצד זה תלמידים ותלמידות מכל הקשת הדתית - חילוניים, מסורתיים ודתיים, יהודים וערבים, מוסלמים, נוצרים, דרוזים וצ'רקסים, ילדים למבקשי מקלט מאפריקה, מהפיליפינים ועוד. כלל האצבע צריך להיות פשוט: אם הילד הגיע לבית הספר בלי כיפה - הוא צריך לחזור הביתה בלי כיפה, וגם להפך. המשמעות היא, שפעילותו של בית הספר בכל הנוגע להקניית זהות יהודית צריכה להתבסס על הצביון שתכתיב קהילת בית הספר עצמה - המורים, ההורים והתלמידים - ובד בבד להכיל את האמונות השונות הקיימות בה. יש מקום לחינוך למסורת יהודית רבת־פנים, המשקפת את מגוון הקולות בקהילת בית הספר, אך לא לפעילות מאורגנת המיועדת לשינוי אמונתם האישית של התלמידים.

שמירת מצוות - לא "כן" או "לא", אלא איך. בתי הספר הממלכתיים צריכים להעניק מקום לקיום המצוות של המחזיקים בכלל האמונות הדתיות בקהילת בית הספר, אך מצד שני לא לייצר אווירה של שידול או של כפיית צביון דתי מסוים על המרחב המשותף. כך למשל, מותר להקדיש מקום בבית הספר להנחת תפילין אם התלמידים מבקשים זאת, ועל עמדת הנחת התפילין להתקיים במרחב מוגדר, שאינו מדיר אף אחד ואחת, ואינו משמש פתח לשידול או להשפעה של גורמים חיצוניים; תלמידים המעוניינים להניח תפילין בשעות הלימודים צריכים להגיע אליו עם תפילין משל עצמם ולשמור אותו בתיק האישי שלהם.

במקום "בחירת צד" - הצגת מגוון אפשרויות. ההיכרות עם המסורת והמורשת היהודית היא חלק לגיטימי מפועלה של מערכת החינוך הממלכתית, אבל כך גם חשיפת התלמידים לריבוי דעות ועמדות. לכן חשוב שלא לאפשר לארגונים או לזרמים ספציפיים לנכס לעצמם את הבעלות על האמונה היהודית כולה. כך למשל, אין כל פסול בהבאת רב מזרם מסוים לבית הספר או בקיום טיול שיובילו עמותות בעלות צביון מסוים, אך בהזדמנויות אחרות כדאי לחשוף את התלמידים לגורמים שיציגו את התפיסה האחרת.

הכנסת ארגונים חיצוניים לבתי הספר - בהתאם למטרות החינוך הממלכתי. הרכבת סלי הגפ"ן והתל"ן צריכה להתבצע על ידי צוות הטרונגי, בהתאם לחזון בית הספר, ובשקיפות מלאה כלפי כלל הגורמים הרלוונטיים. ככלל, כדאי לא להפריז ברכישת תוכניות חיצוניות ולתעדף העברת תכנים בידי צוות בית הספר עצמו - אלא אם אין באפשרותו להעביר את ההדרכות הרצויות. מדוע? משום שהוא מכיר טוב יותר את התלמידים, את הרגישויות ואת דגשי הקהילה. יתרה מכך: על רקע יתרונם התחרותי של עמותות וארגונים שמפעילות בנות שירות לאומי - הנובע מכך שהן

לא מועסקות כשכירות ולכן מתאפשר לארגונים מגזריים לחדור לבתי הספר ללא עלות - אנו ממליצים שלא לשלב בנות שירות לאומי באופן קבוע בבתי הספר הממלכתיים, בשל החשש מהטמעת תכנים בעלי אוריינטציה מגזרית ואידיאולוגית מובהקת.

מתוך מגוון התוכניות החיצוניות הקיימות כיום, יש לא מעט המקדמות ערכים ליברליים של דמוקרטיה, שוויון, סובלנות והומניזם. כדי לבחור נכון, אנחנו ממליצים להיעזר במאגר התוכניות לדמוקרטיה ליברלית של משמר החינוך הממלכתי, שאותו הרכבנו מתוך כלל התוכניות המוצעות לבתי הספר.

מה אפשר לעשות בשטח כדי להתחיל לתקן?

בנוסף לקווים המנחים שהצענו, לפניכם מספר צעדים פרקטיים שניתן לנקוט בכל הזירות הרלוונטיות - הדרג המקצועי במשרד החינוך, הנהלת בתי הספר והצוותים החינוכיים, והורים בקהילה - במסגרת ההתמודדות עם אווירת ההקצנה, המשטור והמאבק על גבולות השיח בהתנהלות השוטפת של בית הספר.

1. מה אפשר לעשות בדרגים המקצועיים של משרד החינוך?

הטמעתן ללא שיהיו של מסקנות הוועדות שעסקו בנושאים שבנדון: ועדת שנהר (בנושא לימודי היהדות במערכת החינוך), ועדת קרמניצר (בנושא הנחלת האזרחות כיסוד ערכי והתנהגותי) וועדת מתוקי (בנושא גבולות השיח החינוכי על נושאים שנויים במחלוקת). אנו ממליצים שהטמעה זו תיעשה באמצעות פרסום חוזר מנכ"ל חדש שיחדד את גבולות המותר והאסור בבתי הספר, יביע מחויבות לערכי החינוך הממלכתי ויעודד עיסוק בנושאים מעוררי מחלוקת, תוך הקניית כלים לניהול מחלוקת בונה.¹⁶ ניתן לחזק את הטמעת עקרונות אלו בקרב הצוותים החינוכיים באמצעות קורסים מקוונים, הדרכות למנהלים מטעם מפקחי בית ספר, ובמידת הצורך אף קמפיין ציבורי.

הגנה על צוותי החינוך. נוכח ריבוי מקרי ההשתלחות באנשי ובנשות חינוך ואווירת הרדיפה שרבים מהם מעידים עליה במסגרת המאבק על גבולות השיח, משרד החינוך נדרש לתת דעתו גם על מוגנות צוותי החינוך, כחלק בלתי נפרד מההתמודדות הנדרשת. אי-לכך אנו ממליצים להקים מוקד שיטפל בפניות מחנכים ומחנכות הנוגעות להתנכלויות של ארגונים, פוליטיקאים וקבוצות מאורגנות כלפיהם. בשעה ששר החינוך מסרב לצאת להגנת אנשי ונשות החינוך, ולעתים אף מצטרף להשתלחות בהם, הדרגים המקצועיים במשרד - ובהם מנכ"ל המשרד ומנהלי המחוזות המינהליים - צריכים לגבות אותם ככל יכולתם.

¹⁶ העיסוק בסוגיות ערכיות במערכת החינוך ופיתוח המעורבות האזרחית של התלמידים והתלמידות יכול להיות צעד משלים לאחד מהיעדים שמשרד החינוך הציב בשנה זו ממש - "חיזוק הלכידות החברתית כבסיס לחיים בישראל מתוך אחריות לשותפות מערכת החינוך בתיקון חברתי". יעד זה עשוי להיות צעד חיובי בדרך לביסוס התשתית הישראלית המשותפת סביב ערכי החינוך הממלכתי. ראו: [המיקוד](#) אסטרטגי של תוכנית העבודה לשנת הלימודים תשפ"ה.

החלת סטנדרטים אחידים על כלל זרמי החינוך הממלכתי. המטרות של חוק חינוך ממלכתי וערכיו תקפים לכלל בתי הספר הממלכתיים - לרבות החינוך הממלכתי־דתי והממלכתי־ערבי. במשך השנים השתרשה האוטונומיה של החינוך הממלכתי־דתי להקנות תפיסת עולם פוליטית מובהקת, בעוד שהמגבלות על מערכת החינוך הממלכתית הלכו והתהדקו. לצד השמירה על הצביון הייחודי של בתי הספר הממלכתיים־דתיים, יש להיאבק בהקצנה המגזרית הגוברת על ידי חידוש הבסיס הישראלי המשותף של כל חלקי החינוך הממלכתי, והחלת הקווים המנחים המוזכרים לעיל גם על בתי ספר אלה.

2. מה אפשר לעשות בהנהלת בית הספר ובצוות החינוכי?

יש להטמיע בקרב כלל הצוות החינוכי היכרות מעמיקה עם מדיניות משרד החינוך, לרבות חוזרי המנכ"ל הרלוונטיים והנהלים הקיימים בנוגע לחופש הביטוי של מורים ומורות - כדי לוודא שכלל חברי הצוות מודעים לזכויותיהם ולחובותיהם. ניתן להיעזר לשם כך **בזכותון של האגודה לזכויות האזרח** לגבי התבטאויות פוליטיות בכיתות. אנו ממליצים למנהלות ולמנהלים ליחד ישיבות צוות לנושא הזה ולהכניס לבתי הספר גופים המתמחים בחינוך פוליטי על מנת לייצר אווירת שותפות, פתיחות ורווחה מקצועית מבוססת ידע בבית הספר.

הצבת חזון בית ספרי ברור ושקוף. חזון זה, שיגובש בשיתוף קהילת בית הספר והצוות החינוכי, יעמוד בקנה אחד עם מטרות חוק חינוך ממלכתי וישמש כמעין "חוקה" של בית הספר. מוסד המתנהל על פי תקנון ברור, מקיים מערכת כללים ברורה ושיח פתוח, ושפועלות בו מועצת תלמידים והנהגות הורים מעורבות - יצליח לתפקד טוב יותר בקונפליקטים שיעלו בו.

קביעת כללי אצבע ברורים להזמנת מרצים ופעילויות חיצוניות, שיאפשרו לבית הספר לפעול על פי פרמטרים אחידים ושקופים החלים על כולם ועל כולן. על ידי כך, צוותי ההוראה יוכלו להראות להורים שהם נשענים על כללים מוסכמים, ולא על תחושות או על עמדות אישיות, בבואם לנמק את החלטותיהם. כללים אלה יכולים להתבסס על הקווים המנחים שהצענו לעיל (ראו פרק ד'), תוך מחויבות לערכי מגילת העצמאות המפורטים בחוק חינוך ממלכתי, ותוך הותרת הגזענות, האלימות והתמיכה בטרור (כולל טרור יהודי) מחוץ לגדרי בית הספר.

יצירת שקיפות ושיח פתוח עם קהילת בית הספר באמצעות דיווחים תכופים להורים ולתלמידים. במסגרת השיח הפתוח יש להקפיד על בהירות מזה ועל עמידה על עקרונות מזה, וכן לחזק את מקומה של הנהגת ההורים בתור שותפה רעיונית.

ודאו שיש לכם "גב". בכל נושא שעלול לעורר ביקורת על החלטה שלכם, במיוחד נוכח האווירה העוינת הנוכחית, מומלץ להיוועץ בייעוץ המשפטי של משרד החינוך ובגורמי הפיקוח.

נקיטת פעולות לחיזוק הערכים הממלכתיים בבית הספר, כדי ליזום ולא רק לבלום. אנחנו ממליצים להיעזר בפרויקט "עושות בית ספר", שאותו הכנו ביחד עם מנהלים ומנהלות בתי ספר, הכולל כ-100 הצעות לפעילויות חינוכיות מסוגים שונים המסייעות להטמעת ערכים דמוקרטיים ואוניברסליים. פעולות אלו נכתבו על ידי מנהלות ומנהלים מתוך הכרה בכך שאין קהילה אחת הזזה לרעותה.

3. מה אפשר לעשות בקהילת בית הספר?

מעורבות אקטיבית בהנהגות ההורים. הנהגות ההורים יכולות להיות גוף משמעותי בכל הנוגע להשפעה על צביונו הערכי של בית הספר. קיום שגרה דמוקרטית של דיון וקבלת החלטות משותפת המוסכמות על נציגי ההורים תסייע לשמור על מטרות החינוך הממלכתי ועל הקווים המנחים שהצגנו, ותאפשר גם להתמודד טוב יותר עם האתגרים שיעלו מהשטח.

קביעת כללים לדיון משותף, הוגן, פלורליסטי ולא משתלח שיאפשר להורים שמרגישים שעמדותיהם לא זוכות להתייחסות הראויה, לשטוח את טענותיהם. על מנת לקיים דיון מיטיב שכזה יש לייצר את התנאים המתאימים לכך - למשל באמצעות קביעת מפגשים תקופתיים של הורי הכיתה עם הנהגות ההורים, במקום התנהלות בקבוצות הוואטסאפ הרועשות, התורמות להקצנה.

לא לפחד מהשוני. מעורבות הורית ראויה כוללת גם נכונות לקבל מגוון דעות ואמונות הקיימות בבית הספר, לצד היכולת להבחין בין עיקר לטפל באירועים הנתפסים כבעלי אופי דתי או אידיאולוגי. בתוך כך, יש להישאר ערניים לניסיונות השפעה החורגים ממטרות החינוך הממלכתי, או מעוותים אותו, וכן להימנע מהתלהמות על עניינים שוליים - מה שעלול לעורר רתיעה ולגרום להקצנה בעמדות.

גיבוי המחנכים/ות והנהלת בית הספר מפני התקפות חיצוניות. בשעה שגורמים פוליטיים ואחרים מנהלים קמפיינים ציבוריים נגד אנשי ונשות החינוך, חשוב שההורים יעמדו לצדם. לחלופין, עליהם לתגמל אותם על התנהגותם החיובית כשהם מעודדים דיון ערכי חשוב ונוקב העולה בקנה אחד עם מטרות החינוך הממלכתי. הסולידריות בין ההורים לבין המורים והמורות נדרשת מתוך הבנה שפגיעה במוגנות שלהם פירושה פגיעה ביכולת להנחיל חינוך דמוקרטי והומניסטי

עבור הילדים והילדות שלהם. אנחנו מאמינים/ות במעורבות ללא התערבות.

עירנות לגבי ההשפעות על ילדיכם/ן. האירועים האחרונים מספקים יותר מעדות אחת לאפשרות שחלק מה"שערוריות" בבתי הספר פרצו במעורבות ישירה של ארגונים וגורמים פוליטיים שונים, שפעלו בכוונה תחילה להתסיס את השטח. גם ביומיום ארגונים אלה מנסים להשפיע על התלמידים - רק באמצעים "שקטים" יותר. על כן ישנה חשיבות למעורבות ההורית בכל הנוגע לבחינת מקורות המידע שהילדים והילדות שלהם צורכים, ובקרה עליהם.

מאבק ציבורי להגנת החינוך לממלכתיות. האירועים האחרונים צריכים לשמש כקריאת השכמה לכך שמערכת החינוך היא זירה קריטית שאסור להזניח במסגרת המאבק על דמותה של המדינה. לכן, לצד "כיבוי השרפות", נדרש מאבק ציבורי רחב וארוך־טווח, שמטרת העל שלו היא שמירה על ערכיה הדמוקרטיים וההומניסטיים של מערכת החינוך.

המאבק סביב גבולות השיח החינוכי והערכי בין כותלי בתי הספר הממלכתיים משקף מחלוקת עמוקה יותר הנוגעת לדמותה של מדינת ישראל ולערכיה המכוננים. דווקא בימים של קיטוב והקצנה, למערכת החינוך יכול להיות תפקיד מפתח בבנייה מחדש של הבסיס המשותף של אזרחי ואזרחיות העתיד. החינוך הממלכתי צריך להקנות לתלמידים כלים להתמודד עם דעות מגוונות ובחלקן אף שנויות במחלוקת, להבחין בין אמת לשקר, ליישב אי-הסכמות ולפתח את עמוד השדרה המוסרי שלהם דווקא מתוכן. לצד החשיפה למגוון דעות, יש למתוח קו אדום בפני הסתה לאלימות, לגזענות או לטרור. כמו כן, יש לחזק את ערכי החינוך הממלכתי, הכוללים שוויון, הומניזם ודמוקרטיה, בתור המצפן שלאורו צריכים לפעול בתי הספר הממלכתיים.

אנחנו מאמינים שהדרך הנכונה להתמודד עם האתגר הניצב כיום לפתחה של מערכת החינוך הממלכתית עוברת במנהיגות חינוכית שמתווה ערכים ברורים, דוגלת בשקיפות, מתנהלת בשיתוף כלל הגורמים המעורבים, ועומדת לצד אנשיה אל מול המתקפות המאורגנות. משימת יצירתה של מנהיגות מן הסוג הזה מוטלת בראש ובראשונה על כתפי מנהלי ומנהלות בתי הספר, אך היא דורשת גם את השותפות של עובדי ועובדות ההוראה, של הנהגות ההורים ושל הדרג המקצועי במשרד החינוך, הפועל לעתים בתנאים לא פשוטים, תחת גורמים פוליטיים פופוליסטיים.

אנחנו קוראים למנהלי בתי הספר, למחנכים והמחנכות וכן להורים לתלמידים בחינוך הממלכתי להיות עירניים לניסיונות לשנות את הדנ"א של החינוך הממלכתי, ולא להותיר את הקיצוניים מול שער ריק. אי אפשר להמשיך להשלים עם הפער הצורם בין מערכות החינוך הסקטוראליות, המאפשרות חינוך אידיאולוגי ואף מפלגתי, לבין מערכת החינוך הממלכתית שנתונה להתערבות מתמשכת של גורמים המבקשים להעלים כל זכר לערכים שבשמם הוקמה, הנתפסים כליברליים יתר על המידה. חשוב להזכיר שהנחלת החינוך לשוויון, לשלום ולסובלנות בבתי הספר הממלכתיים אינה רק לגיטימית, אלא אף נדרשת על פי חוק, כחלק מהמטרות המוצהרות שלו. **ההנדרה מחדש של גבולות השיח סביב ערכי הליבה של החינוך הממלכתי היא צו השעה בתשובה לניסיונות לכרסם בערכים הללו, והיא זו שתאפשר את התחלת התיקון של החברה הישראלית.**

משמר החינוך הממלכתי נוסד על ידי קרן ברל כצנלסון, גבעת חביבה ואידאה, במטרה להבטיח כי החינוך הממלכתי בישראל יפעל לאור הערכים ההומניסטים, הליברליים והחברתיים של חוק החינוך הממלכתי (1953). המשמר נוקט באסטרטגית פעולה משולבת של תגובה ויוזמה. בצד התגובה, המשמר נאבק בניסיונות לפגוע בערכי החינוך הממלכתי באמצעות משמרות חינוך מקומיים, קמפיינים ציבוריים ופעולה משפטית. בצד היוזמה, המשמר מפתח תוכניות מדיניות לעיגון וחיזוק ערכי החינוך הממלכתי, ומקדם אותן בקרב מקבלי ההחלטות הן בשוטף והן בצמתים קריטיים (מו"מ קואליציוני, ממשלה חדשה) ובקרב הציבור הרחב.

אתר משמר החינוך הממלכתי:
<https://mishmarhinuch.com/>

משמר
החינוך
הממלכתי

